

Emlékezés Pécsi Márton akadémikus születésének 100. évfordulója tiszteletére

Pécsi Márton az MTA tagja és az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet igazgatója
Kocsis Károly, az MTA rendes tagja

Pécsi Márton a X. Osztály elnökhelyetteseként és az MTA Földrajztudományi Kutatóintézet igazgatójaként is a Magyar Tudományos Akadémia legjelentősebb hatású akadémikusai közé tartozik. Jelen előadás Pécsi Márton tudományszervező és igazgatói pályafutásának főbb állomásainak bemutatásával tiszteleg az FKI egykori igazgatója előtt.

Egy sikeres gondolat útja: Magyarország kistájainak katasztere

Mezősi Gábor, a földrajztudomány doktora

A Magyarország kistájainak katasztere az elmúlt évtizedek magyar földrajzának más szakmák által is kiemelkedő mértékben használt munkája. A több mint három évtizedes, később átdolgozva is terjedelmes, több mint egy tucat kérdéskört bemutató összeállítás inkább egy adatbázisra hasonlít, bár a létrejöttékor nemcsak rendezett információi voltak fontosak, hanem a környezeti rendszer alapjának és elemeinek új megközelítése, az elemzések kvantitatív alapjának megteremtése, számos módszer eredményének könnyű elérhetősége.

Pécsi Márton öröksége a löszkutatás terén

Varga György PhD

Pécsi Márton sokrétű tudományos munkásságának vitathatatlanul legnagyobb hatást kiváltott ága a löszkutatás. Az előadás röviden áttekinti Pécsi Márton publikációinak legfontosabb tudományos vívmányait, valamint röviden áttekinti az azóta eltelt időszak új felismeréseit.

Pécsi Márton tájföldrajzi munkásságának nyomdokain: tájváltozás Magyarországon 1990–2018 között

Szilassi Péter PhD

Pécsi Márton 1970-ben megjelent munkájában a táj időbeli változásáról ezt írja: „a táj hosszú természettörténeti és rövid, de annál hatékonyabb társadalomtörténeti folyamatok terméke”. Egyetértve Pécsi (1970) megfogalmazásával bár e gyorsuló tájváltozás okai között hazánkban is egyre nagyobb szerepet kaptak az emberi hatások, mint hajtóerők, előadásomban amellet, hogy jellemzem a felszínborítás területi változásait Magyarországon 1990–2018 között. arra is keresem a választ, hogy a természeti (talajtani) adottságok hatással voltak-e az utóbbi három időszak tájváltozására? Az ArcGis 13.1 szoftver Kernel Density eszközével készített felszínborítás változás sűrűség térképeken mutatom a be rendszerváltás óta végbement, tájökölógiai szempontból jelentős hatású felszínborítás típusok változásait. Eredményeim szerint a legyorsabb tájváltozás, azaz legintenzívebb tájszerkezeti dinamika, 1990–2000 között ment végbe Magyarországon. A felszínborítás változások típusai közül a szántó-parlag átalakulás (feltehetően a termőföldprivatizáció következtében) a rendszerváltást követő 1990–2000 közötti tíz év alatt volt a legnagyobb arányú. Emellett mesterséges felszínre változott területek növekedése a budapesti agglomerációban a vidéki nagyvárosok környékén, valamint az autópályák mentén volt a legjellemzőbb. Statisztikai módszerekkel igazolható, hogy a természetföldrajzi adottságok minden időszakban jelentős hatással voltak a felszínborítás változására, mivel a talajok termékenységét reprezentáló talajértékszám minden vizsgált

időszakban szignifikáns statisztikai kapcsolatot mutat és a szántóból parlaggá változott (felhagyott szántó) területek térszerkezetével Magyarországon.

Ártéri szintek az Alsó-Tisza mentén

Kiss Tímea, az MTA doktora, Hernesz Péter, Sümechy Borbála, Tóth Orsolya, Sipos György PhD

Pécsi Márton munkásságának egyik fontos sarokköve volt a teraszok vizsgálata. Kutatásait megnehezítette a térképek nem megfelelő felbontása, illetve, hogy a teraszok anyagának kormeghatározására korlátozott eszközkészlet állt rendelkezésére. Ugyanakkor napjainkban nagy területekről is elfogadható pontosságú domborzatmodellekkel rendelkezünk, illetve az optikailag stimulált lumineszcens (OSL) mérések lehetővé teszik nagyszámú pontról begyűjtött anyag pontos kormeghatározását.

Hazai kisvárosok városperemi övezetének földhasználati változásai 1990 és 2018 között

Csorba Péter, az MTA doktora; Turi Zoltán

Magyarország lakosságának 25%-a kb. 200, 10-50 ezer lélekszámú kisvárosban él. A kisvárosok többségben csökken a lakosság létszáma, de vannak stagnáló, és növekvő népességgel rendelkezők is. A demográfiai tendencia általában tükröződik a városok szélén, az ún. periurban övezetben lévő terület földhasználatában, de más tényezők is szerepet játszanak a földhasználat alakulásában. 2022-ben 25 kisváros belterületét övező 2 km széles sávban vizsgáltuk a földhasználatot az 1990-2018 között készült CORINE felszínborítási adatbázis alapján. Megállapítottuk, hogy vannak olyan települések, ahol a 28 év alatt a földhasználat csekély mértékben, csupán 6-8%-ban változott, máshol viszont a városkörnyéki övezet több mint 40%-án módosult a területhasználat. A legjellemzőbb tendencia a beépítések növekedése és a szántóföldek arányának csökkenése. A városperemi földhasználati változásokat egyre inkább befolyásolja az uniós támogatás és az éghajlatváltozás. Ennek tulajdonítható, hogy sok kisváros környékén történt jelentős erdőtelepítés és rekreációs vízfelületek kialakítása.

Terepmunkák Pécsi Mártonnal

Balogh János PhD

Pécsi Márton tudományos munkásságát pályája kezdetétől széleskörű terepi kutatások alapozták meg, amelyek publikációiban, könyveiben jól követhetők. A magyarországi Duna-völgy kialakulásának kutatása során végzett terepmunkák segítettek a Vértesszőlősi előember megtalálásában. Az MTA FKI-ban megalakította negyedidőszaki kutatások munkacsoportot. A hazai alapfeltárások kutatásaiban, nemzetközileg is kimagasló eredményeket ért el. Geomorfológia és domborzatminősítés terepi munkáit a dunai magaspartok csuszamlás veszélyes szakaszairól és a Paksi atomerőmű környezetéről mérnökök százai széleskörűen hasznosították. A plio-pleisztocén határkérdéssel kapcsolatos kutatásait Szerkezeti és vázlatképződés könyvében foglalta össze.

Környezetminősítő kutatások Pécsi Márton környezetében; Pécsi Márton mint a Magyar Földrajzi Társaság elnöke

Lóczy Dénes, az MTA doktora

Az 1970-es években Pécsi Márton érdeklődés geomorfológiai részkutatások helyett egyre inkább az általános környezetföldrajz felé fordult. Felállított az emberi társadalom

környezetének rendszermodelljét, amelyben négy alrendszert határozott meg: 1, a természeti környezetet (geoszféra, ökoszféra); 2, a mesterséges környezetet (átalakított természet, technoszféra); 3, a társadalmi-gazdasági környezetet (termelősféra); valamint 4, a politikai-kulturális környezetet (szolgáltatások, fogyasztási sféra). Ezek az alrendszerek, ill. résztényezők nyilván egymással szoros kölcsönhatásban állnak. Az évtized végétől igyekezett az MTA Földrajztudományi Kutató Intézet teljes kutatói gárdáját a környezeti tényezők egymásra hatásának részletes kutatása irányába terelni, a racionális környezethasznosítás tudományos megalapozása érdekében. Úgy érezte, az átfogó környezetminősítő kutatások emelik a földrajz (azon belül a természetföldrajz) presztízsét, hiszen eredményeik a gyakorlati életben jól alkalmazhatók. Maga elsősorban a természeti környezet alrendszerének potenciálját kívánta meghatározni, kezdetben általános szempontból. A későbbi viták során nyilvánvalóvá vált, hogy minél jobban leszűkítjük az értékelés szempontját, annál könnyebben oldható meg ez a feladat. Könnyebb tehát a búza vagy a kukorica termesztése szempontjából vizsgálni, mint a szántóföldi növénytermesztésre való általános alkalmasságát meghatározni. Ezzel kapcsolatos az az anekdota, amely azt mutatja, hogy talán egyedüli munkatársa vagyok, akitől egy tudományos kérdésben elutasító álláspontjáért utólag elnézést kért. Elképzelése szerint hét tényezőcsoport külön-külön történő értékelésével, majd az eredmények integrálásával számítható ki a természeti környezet komplex potenciálja. A domborzatminősítés módszertanának részletes kidolgozásával a geomorfológia gyakorlati jelentőségét kívánta hangsúlyozni. Amikor azonban a kutatások megkezdődtek, egyre világosabbá vált, hogy a domborzat (csakúgy mint a többi alrendszer) nem önálló tényező, hanem a többivel szoros kölcsönhatásban működik, pl. mikroklimát alakít ki, szabályozza a lefolyást, a talajok katóna menti eloszlását stb. Az ebben az irányban végzett kísérletezésnek sajnos már a 80-as években véget vetett a Pécsi Márton és Góczán László között megromlott viszony. A fiatal munkatársak, akiket bevont a környezetminősítési munkálatokba, a továbbiakban is kötelességüknek érezték, hogy tökéletesítsék a természeti környezet potenciáljának értékelő eljárásait, amiből kandidátusi értekezések is születtek. A gyakran kritizált környezetminősítő szemlélet vezetett el a Tájéértékelés, földértékelés c. tankönyv megírásához is 2002-ben.